

Eleazer alias Leendert Bamberg, stamvader van een artiestengeslacht

Over het geslacht Bamberg, bekend van vele generaties goochelaars en toneelspelers, is al het een en ander gepubliceerd en vooral op het internet terug te vinden. Dat bij artiesten de fantasie nogal eens de vrije hand krijgt, is niet zo bijzonder. Het zijn toch kunstenaars? Als de fantasie van de ene auteur zonder kritische kanttekeningen door anderen wordt overgenomen gaat dat echter langzamerhand waarheid worden. Met betrekking tot Sarah Bernhardt deed ik ooit al eens een boekje open over hoe het werkelijk zat met al die fantasieën van Sarah zelf en van haar biografen.¹

Bij de voorwaar zeer interessante Bamberg-dynastie kan ik mij echter niet aan de indruk onttrekken dat er nooit iemand is geweest die echt specifiek de bronnen heeft onderzocht waar je de achtergronden van deze familie zou kunnen vinden. Dus toen Ko Sturkop met het idee kwam om in Misjpage de Bambergs voor het voetlicht te brengen, leek mij dat een goed moment om ook mijn gegevens over de oudste generatie te presenteren. Ko kwam echter in een dermate grote Bamberg-*informatiebubble* terecht dat publicatie van zijn artikel – het zal wel een serie worden – nog even op zich zal laten wachten. Het zal het bewaren van enig geduld zeker waard zijn, want de goochelaars Bamberg waren van wereldklasse.

Eleazer alias Leendert Bamberg

Iedereen die de Nederlandse bronnen heeft bestudeerd is het eens dat Eleazar, thuis Leizer genoemd, de stamvader is van het kunstenaarsgeslacht Bamberg. Hij ondertrouwde in Amsterdam op 5 augustus 1774 als de 26-jarige in Amsterdam geboren Leendert David met Judith Abraham. Hij woonde net als de bruid op Marken en werd geassisteerd door zijn moeder Steijntje Jacobs. Zijn geboorte omstreeks 1748 in Amsterdam is natuurlijk niet te vinden, maar zijn overlijden in de hoofdstad wel. Op 18 november 1826 overleed Leendert David Bamberg, geboren in Amsterdam en volgens opgave van de aangevers 89 jaar oud in de Koehouwersgang op Marken. Geen adres om over naar huis te schrijven natuurlijk.

Interessant is dat als Leendert wil trouwen hij bij de kerkelijke gemeente een verlovingsakte inbrengt die gelukkig bewaard is gebleven. De *t'naim acharonim*, gedateerd 21 augustus 1774, vertelt niets over zijn ouders, maar wel dat hij een niet-aanwezige broer Aron heeft.² Een cruciaal detail, zoals later zal blijken. Maar alle internet-verhalen over Leenderts carrière – dat hij dienst moest nemen in het leger van Napoleon als kanonnier bij de Marine en daar een houten been aan overhield, het been dat hij weer slim inzette bij zijn goocheltrucs – worden nergens bevestigd. In 1795 was hij trouwens al bijna vijftig, en dan verplicht dienst nemen in het Franse leger? Op het internet valt ook te lezen dat Leendert een expert was in 'balletje-balletje' en trucs met kaarten en munten. Ik denk dat hij wel degelijk handig was in het goochelen maar dan in de marge. Pas bij zijn zoon zou dat een professionele basis opleveren. Het bontst van alle verhalen op het internet is wel dat Leendert de (geadopteerde) zoon zou zijn geweest van Jasper Bamberg (Leiden 1698 of 1710-1780), een alchemist die ook necromantie (spreken met de doden) beoefende. Hij werkte als een illusionist met licht en spiegels om een bepaalde sfeer te creëren. Deze wijsheid is herleid uit *The Illustrated History of Magic*, een in 1973 verschenen standaardwerk geschreven door Milbourne en Maurine Christopher.³

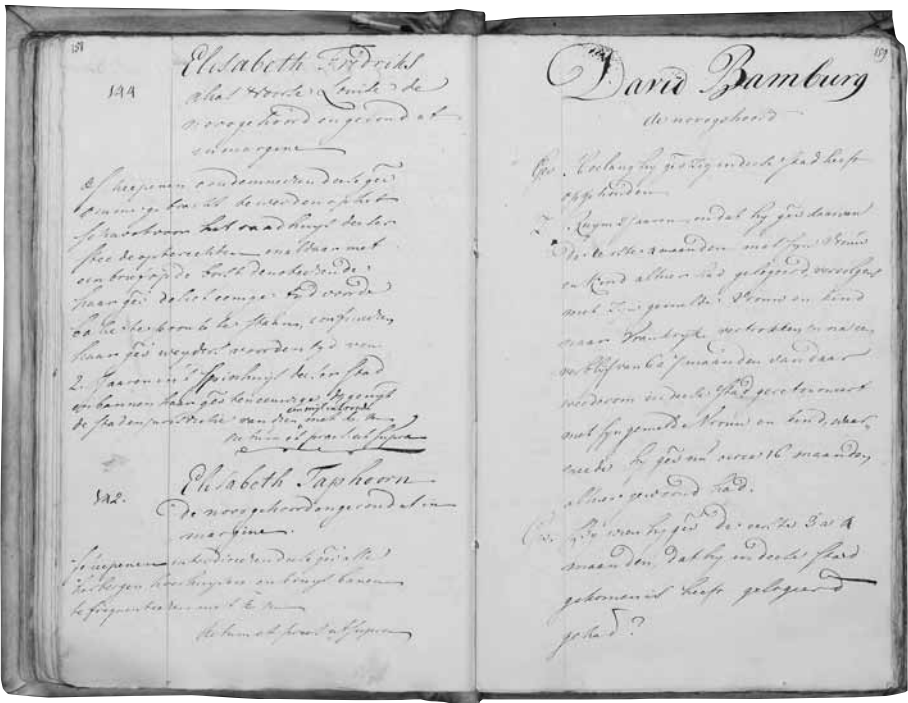
En verder?

Vier akten, buiten de al bekende ondertrouw uit 1774 en de kerkelijke bijlage, zijn interessant om het Bamberg-raadsel op te lossen. En dat oplossen komt op voorhand niet uit de voor de hand liggende bronnen. Maar aangezien de scheidslijnen tussen artiest (goochelaar) en crimineel (zakkenroller of oplichter) in de 18de eeuw dicht bij elkaar lagen ligt een blik op de rechterlijke archieven voor de hand. In die eeuw vonden veel processen plaats tegen Joden, en dan vooral tegen diegenen die niet in Amsterdam geboren en altijd op reis waren. Drie processen in Amsterdam verdienen onze aandacht. En een notariële acte, hoewel de eerste Bambergs in Amsterdams zelf niet van plan waren een notaris te bezoeken omdat dit geld kostte. Opgemerkt moet worden dat gegevens uit de ondertrouw niet altijd kunnen kloppen als Amsterdam als geboorteplaats wordt opgegeven. Uit het onderstaande verhaal wordt dat ook duidelijk.

David Bamberg

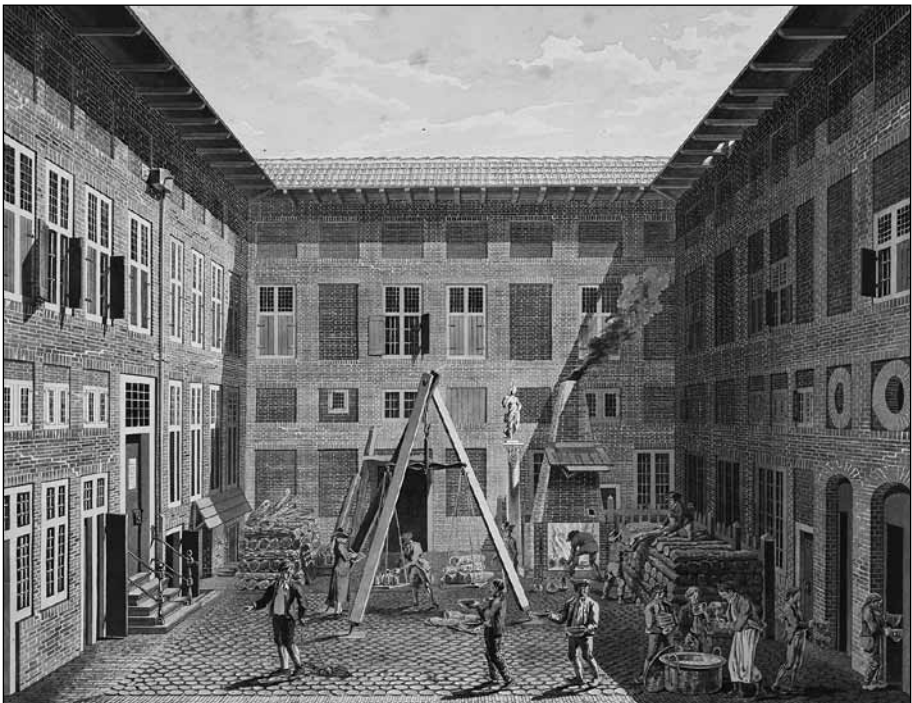
David Bamberg, geboren te 'Hitterenheim' bij Frankfurt am Main en naar eigen zeggen 36 jaar oud, werd op 29 januari 1768 op heterdaad betrapt bij een insluiping in een onderhuis aan de Prinsengracht, schuin tegenover het Aalmoezeniersweeshuis. David sprak geen Nederlands en dus moest een tolk de helpende hand bieden. Hij was koopman in rottingen en woonde sinds de zomer van 1766 met zijn vrouw en kind in Amsterdam. Zijn koopwaar verkocht hij tijdens reizen vanuit Amsterdam naar Noord-Frankrijk. Met zijn gezin woonde hij de laatste tijd bij Jonas May in de Weesperstraat.⁴

Bij het verhoor op 18 februari 1768 werd hij beschuldigd het bewuste huis te zijn ingeslopen en daar een zilveren tabaksdoos, een dito trekpot, theebus en zeefje en een tinnen tabakscomfoor te hebben gestolen. Hij werd betrapt door de dienstbode en vluchtte met de gestolen spullen onder zijn jas richting Leidsegracht. Daar werd hij vastgehouden door een paar mannen die reageerden op het 'houd hem, houd hem' van de dienstbode. Op deze beschuldiging antwoordde David natuurlijk ont-

Bladzijde uit het Confessieboek⁵ van 1768 waarin het verhoor van David Bamberger staat genoteerd.

kennend. Nee, hij had wel gerend, maar dat was omdat hij vreesde te laat te komen bij het Haagse Postcomptoir om daar een plaats in de postwagen te bestellen. En de bij hem gevonden spullen had hij een kwartier eerder voor twee dukaten gekocht van een onbekende man met blauwe ruitersmantel. Op 8 maart werd David weer verhoord, men had intussen her en der wat informatie ingewonnen, en de vraag of hij Gomme May kende kon David natuurlijk niet anders dan bevestigen. Dat had hij zelf al eerder verklaard. En kende hij Selitje Kloot, die een nachthuis hield in de Joden Houuttuinen? Ja, die kende hij ook. Selitje was immers getrouwd met de dochter van zijn vaders broer!⁶ De veroordeelde Leendert Moses werd uit de gevangenis gehaald om met David te worden geconfronteerd. Leendert gaf aan dat hij drie jaar eerder met David zijden kousen had gestolen in de Warmoesstraat en dat Davids vrouw christen was geweest. De eerste aantijging ontkende David, de tweede was een pertinente leugen. Omdat het gerecht niet verder kwam met de halsstarrig ontkennende David besloot men hem te geselen. Die manier om tot een bekentenis te komen doorstond David, maar desalniettemin veroordeelde

De binnenplaats van het Rasphuis in Amsterdam, waar vader en zoon Bamberg tot 1775 gelijktijdig verbleven (SAA, Beeldbank).

men hem op 10 maart 1768 tot twee jaar opsluiting in het Rasphuis. Voorwaar een lichte straf, Leendert Moses alias Lijser Nessburg alias Brasem alias Snoeper was begin 1766 tot zes jaar Rasphuis en zes jaar verbanning veroordeeld. En die was nog geboren in Amsterdam ook.

David kreeg beslist strafvermindering want op de vroege ochtend van 16 februari 1770 liep hij samen met Gersje Kronenburg met een groot pak onder zijn mantel over het Zonnehofje op Marken. De daar wonende Marcus Abraham maakte een gebbetje door te zeggen: *“so dat is een schoon pak”*, waarop David zei: *“wil je portie hebben?”* Marcus antwoordde daarop: *“dat hij met geen dieven wilde delen”*. David en Gersje verkeerden volgens Marcus dagelijks op de kamer van Salomon Moses op de Houtgracht en waren op weg daar naartoe. Een kwartier later stond Salomon Moses bij Marcus Abraham voor de deur en begon na enige woordenwisseling Marcus zodanig in elkaar te slaan dat Marcus *‘er gehavend uitzag’*. Met drie getuigen ging Marcus vier dagen later naar notaris Daniel van Hoorn om een attestatie voor de hoofdofficier te laten opmaken.⁷ Met die verklaring bij de hand diende op 27 maart 1770 een civiele zaak tegen Salomon Moses. Hij werd veroordeeld tot een boete van 100 gulden of zes weken op water en brood.⁸

David Arons alias Bamberger alias De Bamburgsche

Men kon er natuurlijk op wachten dat David opnieuw de fout in zou gaan. Op 8 augustus 1771 werd ene David Arons op heterdaad betrapt bij een insluiping in een huis aan de Voorburgwal bij de Molsteeg. Hij had daar drie paar schoenen met zilveren gespen gestolen en was op straat door omstanders gegrepen, waarbij hij een schoen op straat had laten vallen. Hij ging vrijwillig mee naar het huis waar hij ingesloten was en waar hij, volgens de dienstbode die hem betrapt had, de overgebleven vijf schoenen *‘met veel behendigheid heeft neder gezet, omtrent op dezelve plaats van waar hij dezelve gestolen had’*. Met veel behendigheid? Een soort goocheltruc? Probeer het eens om vijf schoenen vanonder je jas *‘behendig’* op de grond te zetten. Bij zijn eerste verhoor werd hij al snel herkend als de David Bamberger die in 1768 tot twee jaar was veroordeeld, ook al gaf hij nu aan in Mainz te zijn geboren en 40 jaar oud te zijn. David ontkende de diefstal natuurlijk en ook dat hij de hoofdbewoner van het bewuste huis verzocht had hem een klap te geven en hem dan te laten lopen. Op de vraag of hij niet meermalen was gearresteerd gaf David toe ongeveer negen weken eerder in Groningen door het gerecht te zijn ontslagen.

Gevraagd naar de reden waarom dat was gebeurd kwam David met een vaag verhaal over zilver dat in zijn slaapkwartier was gevonden, waarop werd besloten contact op te nemen met justitie te Groningen. Op 30 augustus 1771 was het afschrift uit Groningen binnen en werd het met de verdachte besproken. Het bleek dat de in Ettenheim geboren David Arons, bijgenaamd 'de Bamburgsche' op 18 mei 1771 in Groningen wegens insluiping bij een zilversmid en diefstal van zilveren gespen was veroordeeld tot geseling aan de kaak, brandmerking en eeuwige verbanning uit Groningen en de Ommelanden. Op de vraag of hij eerder was veroordeeld kon David vanwege dat brandmerk niet veel anders dan ja zeggen. Diezelfde dag werd David Bamberg tot zes jaar Rasphuis veroordeeld.⁹

Na zijn veroordeling was David Bamberg natuurlijk een belangrijke getuige. In 1771 werd hij opgeroepen om te getuigen tegen zijn oude complice Meijer Abrahams alias Klein Majertje. En in de bekentenis in 1771 van Toon Wittebrood alias Antony Knoflook komt hij voor. Toen die schoon schip wilde maken gaf hij toe elke nacht te hebben geroofd en gestolen met een heel aantal dieven, David Bamberg was daarbij prominent aanwezig geweest. Op 25 januari 1775, na het uitzitten van iets meer dan de helft van zijn straf, kwam David Bamberg vrij. En verlies ik hem uit het genealogische oog.

Aron David de Gochelaar alias Aron David Bamburger alias Aron Spanjaard

Aron was een 18 of 19 jaar oude schoenmaker en geboren in Amsterdam toen hij op 14 juli 1770 werd opgepakt.¹⁰ Bij zijn eerste verhoor gaf hij aan dat hij Aron Davids de Gogelaar heette en dat hij woonde bij de houtklover Levy Os op het Zonnehofje op Marken en had gewerkt bij Nathan Bessoole op Vlooienburg. Daarbij gaf hij ook nog aan dat hij met zijn broer, beiden als gochelaar, de kermissen had bereisd. Tien dagen eerder was hij een huis aan de Oude Zijds Achterburgwal ingeslopen en had hij daar een gouden repetitiehорloge, een zilveren zak-inktkoker, twee paar gouden knoepjes en een beurs met geld gestolen. Hoewel de bestolene hem op heterdaad betrapte wist Aron met de buit weg te komen om een deel direct te verpatsen bij een zilversmid op de Rechtboomsloot. Hij vertrok daarop met de veerschuit naar Durgerdam waar hij de rest verkocht aan Abraham Swansburger voor zestig gulden.¹¹

Hoewel het gestolen goed was verdwenen herkenden de eigenaar en de zilversmid Aron zonder enige twijfel en werd door justitie de oude truc van stal gehaald. Reeds veroordeelde gevangenen werden uit het Tuchthuis gehaald om tegen Aron te getuigen. Hoewel Aron alles bleef ontkennen, bleek duidelijk dat hij al in 1769 verdacht was van zakkenrollen in Dordrecht en Haarlem en insluipingen in Amsterdam. De al veroordeelden herkenden in hem een 'grote dief' die ook Aron Spanjaard werd genoemd en gaven toe dat ze met hem hadden samengewerkt. Die 'getuigen' waren niet de eerste de beste kruimeldiefjes. Michiel Hijmans alias Pompadour was in 1769 tot twaalf jaar Rasphuis en twaalf jaar verbanning veroordeeld en Jacob Salomons alias Jacobje met de degen alias Jacob Speelman alias Klein Jacobje was in 1769 tot tien jaar Rasphuis veroordeeld. Bij alle verhoren kwam duidelijk naar voren, wat Aron ook toegaf, dat hij ook Aron Bamburger heette. Maar pertinent niet dat hij ook Aron Spanjaard heette. Door alle tuchtelingen werd overigens bevestigd dat hij ook onder de naam Spanjaard bekend stond. Op de op 18 juli 1770 gestelde vraag 'of hij niet gewoon was met grote dieven te lopen' zoals Lijser Fritje, Salletje Stote (Salomon Abraham Stodel), Mortje Balsoo, Heijn de Heul, Jan Frikkadel en Gerson Cronenburg kon de verdachte Aron natuurlijk alleen ontkennend antwoorden. En dat bleef Aron doen, ontkennen. Op dezelfde dag werd besloten dat hij streng gezeseld moest worden om een bekentenis te verkrijgen. Wat bij zijn vader niet lukte gebeurde bij Aron wel. Na enkele slagen met de zweep erkende hij ingeslopen te zijn en de inktkoker en de rest te hebben gestolen. Verder had hij nooit iets straffaars gedaan behalve af en toe een neusdoek gestolen. Klinkt dat niet als Fagin in Oliver Twist die zijn 'pupillen' in het zakkenrollen liet oefenen door zakdoeken te rollen?

Direct na dit laatste verhoor werd hij veroordeeld tot een 'strengelijke geseling' op het schavot, acht jaar opsluiting in het Rasphuis en daarna 25 jaar verbanning uit Holland en West-Friesland. Na strafvermindering werd hij op 25 januari 1775, dezelfde dag als zijn vader, uit het Rasphuis ontslagen en verbannen. Maar voor hij bij Abcoude uit Holland werd gezet werd hij als veroordeelde ook twee keer ingezet om andere Joodse verdachten te verklikken. Aron gaf toe met Moses Michiels op de Amsterdamse kermis een horloge te hebben gerold en ook Nathan Moses Foks alias Nathan de Afsetter alias Nathan de Gannef (dief), kende hij heel goed. Diezelfde Nathan had overigens in een eerder verhoor verklaard

dat hij vaak logeerde in de Joodse nachtkelder bij zijn tante, de vrouw van Selig Kloot.¹²

Na zijn gedwongen vertrek uit Amsterdam vestigde hij zich in Maarssen. Hij noemde zich Aron Spanjer, vond een partner in Duifje Simon en kreeg met haar een aantal kinderen. Maar hij noemde zich ook nog steeds Bamburger, want in 1781 en 1782 werden twee kleine kinderen van Aron David Bamburger begraven op Zeeburg. Zijn vrouw overleed in 1820 in Maarssen, hij in 1832 in Maarsseveen. Dat hij na zijn verbanning als nette burgervader ging leven is niet waarschijnlijk. In 1779 was hij in Middelburg actief als zakkenroller met Salomon Levie alias Sodek Baviaan, Aron Hartog en Marcus David alias de Meulejongen. Allen beruchte dieven uit het Amsterdamse.¹³ Ik denk dat zijn naam in diverse rechterlijke archieven buiten Holland voor zal komen, maar dat gaat nu even te ver. Zijn zoon Simon Bambergen (1796-1843) koos na als deserteur

David Leendert Bamberg
(1786-1869).

Foto: C. Marcussen.
theaterencycopedie.nl

te zijn veroordeeld tot vier jaar kruiwagenstraf definitief voor het leger en belandde voor lange tijd in Oost-Indië. De andere zoon Abraham Bamberg(en) (1794-1860) werd achtmaal wegens diefstallen tot gevangenisstraffen veroordeeld, vaak tot zes of tien jaar, en overleed in de gevangenis in Hoorn.

Conclusie

De akte die Leendert Bamberg voor zijn kerkelijk huwelijk bij de Joodse gemeente inleverde blijkt van essentieel belang. Zijn vader kon vanwege een verblijf in het Rasphuis niet aanwezig zijn en dat gold ook voor zijn, zoals in de akte vermeld, niet aanwezige broer Aron. Leendert en Aron zijn definitief broers door die akte. En hoewel dat nooit expliciet wordt vermeld in de confessieboeken, is er voor hun vader geen andere kandidaat dan David Arons Bamberger. David Tobias Bomburg (1725-1764) kan hun vader nooit zijn geweest gezien de verklaring van David Bamberg uit 1768, want die was dus een neef.

De scheidslijn tussen goochelen en oplichten is een dunne lijn. Het is duidelijk dat de oudste zoon Leendert als goochelaar langs de kermissen reisde, in elk geval in 1770, en op het rechte pad bleef. En zich verder ontwikkelde en dat door gaf aan zijn zonen. Verstandige beslissing natuurlijk, want zijn vader en broer verdienden op korte termijn mogelijk meer geld, maar werden wel gearresteerd, veroordeeld en zaten lange gevangenisstraffen uit. Met broer Aron werd het niets meer, met Leenderts vader waarschijnlijk ook niet. Hij is in elk geval niet begraven op Muiderberg of Zeeburg.

Het is duidelijk dat een aantal dingen in de algemene literatuur, lees internet, niet kloppen. De opgevoerde Jasper bijvoorbeeld. Deze Bambergs woonden in de jaren '40 van de 18de eeuw niet in de Republiek, maar kwamen omstreeks 1765 naar Amsterdam waar al familie woonde. Stamvader David Arons Bamberg(er) was – volgens eigen zeggen natuurlijk – omstreeks 1731 geboren in Eddersheim of Hattersheim, gelegen tussen Frankfurt en Mainz.¹⁴ Davids echtgenote heette in een verhoor in 1768 Lea Davids, maar komt ook voor als Stijntje of Trijntje Jacobs. Samen hadden zij twee zonen en vier dochters. Door Davids verklaring uit 1768 weten we dat Tobias David Bamberg/Bomburg zijn oom was en dat Davids vader dus Aron David moet hebben geheten. Alleen door dat ene vraagje in een confessieboek kan de relatie tussen deze twee Amsterdamse Bamberg-takken bevestigd worden.

En blijkt ook dat de kermis/goochelaars-Bamberg's familie een afkomst heeft die niets heroïsch heeft. Arme mensen die ergens anders hun heil zoeken, eventueel op clandestiene of criminele wijze proberen geld te verdienen. Tja, veroordelen heeft geen zin. Dat wil ik dan ook niet doen. Zonder de hierboven geschetste voorvallen was er mogelijk nooit een goochelende Bambergdynastie uit voortgekomen. En hoeveel mensen hadden dan hun plezier daaraan moeten missen? Zoals uit de onderstaande in memoriam uit het *Nieuwsblad van Friesland*¹⁵ uit 1914 blijkt.

Papa Bamberg, de bekende goochelaar — wie heeft nog nooit van hem gehoord? — is overleden. Met dezen David Bamberg verlaat de derde van een roemrijk tovenaarsgeslacht het tooneel, ... de stamvader van dit goochelaarsgeslacht, Eliaser!... Hij leefde en goochelde en stierf in Leiden. Toen daar de kruittoren In de lucht vloog — men schreef immers 1807 — Bracht hij er nauwelijks het leven af; zwaar gewond haalde men hem onder de puinhoopen te voorschijn, en zijn been moest hem worden afgezet. Wat deed die vernuftige goochelaar? Hij ontwierp zelf een houten been, een tooverbeen, dat zijn grooten tijdgenoot en mécanicien Opré waardig was. En in die roemruchtige dagen, van Cagliostro tot Cagliostro, was er geen van al zijn tijdgenootengoochelaars, die hem zijn kunstig hulpmiddel niet benijdde. Hij genoot een reputatie, die nog onverflauwd daar staat. Daar was vervolgens David Leendert Bamberg. En zooals deze de voetstappen drukte van zijn vader! Hij vond het 'Ei van Bamberg' uit. Hij was een gunsteling van ons Koningshuis. Hij trok mee uit in den Belgischen veldtocht, om avond aan avond onze soldaten bezig te houden met zijn gechoochel. Tot daar dan een koerier hem kwam herinneren, dat hij tot den staf den Konings behoorde. Daar! Hoe generaal Chaussée hem toen ongevraagd in het oor kwam fluisteren: "Bam! ik ben Je handlanger voor vanavond! Alles heb ik al beredderd voor je. Hartentien zit In den linkerschoen van Zijne Majesteit, een gouden Louis heb ik onder zijn rechter epaulet geschoven, en in den zak van den Koning zit net zoon zijden zakdoek als deze!' ... In het geslacht der goochelende Bambergen was het immer, van vader op zoon, een eer, om een goochelende Bamberg te heeten. ...

Noten

- 1** Harmen Snel, *The ancestry of Sarah Bernhardt. A myth unraveled*. Amsterdam 2007.
- 2** SAA, toegang 714, inventarisnummer 45, akte 27, 14 elul 5534.
- 3** Zie: *Bamberg Magical Dynasty*, Wikipedia (bezocht 9 mei 2020) en vele andere websites.
- 4** Deze Jonas alias Elkan, maar meestal Gomme May genoemd, was een loterij-verkoper en niet de eerste de beste. Hij was de vaste heler van de Grote Nederlandse Bende, waarin zijn zoon Abraham een prominente rol vervulde.
- 5** SAA, toegang 5061, inv. nr. 428, p. 146.
- 6** Salomon (Zelig) Abraham Cohen Kloot (1727-1779) trouwde in 1751 met de in Duitsland geboren Marianna (Mirjam), dochter van Tobias David Bamberg en Dina Eleazer Levie.
- 7** SAA, toegang 5075, inv. nr. 14266, akte 21.
- 8** SAA, toegang 5061, inv. nr. 185.
- 9** SAA, toegang 5061, inv. nr. 435, p. 3 en verder.
- 10** SAA, toegang 5061, inv. nr. 432, p. 489 en verder.
- 11** Abraham Levie Swansburger, alias Hendrik van der Heijden, geboren in Goch omstreeks 1738, werd in 1763 als zakkenroller tot zes jaar Rasphuis en eeuwige verbanning uit Amsterdam veroordeeld. Dat nadat hij, als geboren in Leerdam, in 1756 al de eeuwige toegang tot de stad was ontzegd. In Durgerdam konden de Amsterdamse autoriteiten hem niets maken. Maar af en toe ging hij shoppen. In 1771 werd verklaard dat hij anderhalf jaar eerder gevangen had gezeten in Sneek.
- 12** Die familierelatie heb ik nog niet kunnen oplossen.
- 13** Regionaal Archief Dordrecht, toegang 9, inv. nr. 236, f. 64-71, zie Harry Aardoom, *Op reis in een ver en vreemd land*. Dordrecht 2019, p. 79.
- 14** Of Eddersheim of buurdorp Hattersheim tussen Frankfurt en Mainz.
- 15** *Nieuwsblad van Friesland*, 22-07-1914, www.delpher.nl